

ĮVADAS: DĖL DIDŽIOJO KARO REIKŠMĖS LIETUVIAMS

1934 m. lapkričio 23 d. laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune atsirado Nežinomojo kareivio kapas. Nežinomojo kareivio vaidmenį atliko palaikai kario, kaip manyta, žuvusio per Lietuvos Nepriklausomybės karus. Jokių tiesioginių nuorodų į Pirmąjį pasaulinį karą kapo pašventinimo ceremonijoje nebūta. Tačiau ceremonija vyko praėjus 20 metų nuo Didžiojo karo pradžios, joje kalbėta apie šį simbolį kaip apie atminimo ženklą visiems dėl Lietuvos žuvusiems kariams, o ir pats Nežinomasis kareivis buvo simbolis, to meto Europoje pirmiausia asocijavęsis su Didžiojo karo atminimu¹. Be viso to, Nežinomojo kareivio kapas Kaune netapo nauju memorialu: palaikai buvo įmūryti prie paminklo Žuvusiems už Lietuvos laisvę. Šis dar 1921 m. įrengtas simbolis buvo aiškiai skirtas žuvusiems dėl Lietuvos Nepriklausomybės karuose (1919–1920) pagerbti. Tačiau palaidojus Nežinomąjį kareivį, paminklo reikšmė buvo tarsi išplėsta, įtraukiant naujus kovotojus į gretas tų, kuriuos būtų galima pavadinti žuvusiais dėl Lietuvos laisvės, bet formaliai jų neįvardijant.

21

Tais pačiais 1934 m., tik dviem savaitėmis anksčiau, lapkričio 11 d., Lietuvių ir prancūzų draugija Kaune surengė viešą prancūzų dainos ir muzikos koncertą. Nežinome, ar karo pradžios dvidešimtmečio ir kartu pabaigos metinių sukaktis per renginį buvo akcentuojama. Tačiau data, matyt, nebuvo pasirinkta atsitiktinai. Vėlesniais metais Lietuvių ir prancūzų draugija, vadovaujama žinomo teisininko, Vytauto Didžiojo universiteto rektoriaus ir Didžiojo karo veterano Mykolo Römerio, irgi rengdavo lapkričio 11 d. minėjimus, jų metu pagerbdama prancūzų ir lietuvių karius, žuvusius Didžiąjame kare. Tradiciniai tokių renginių elementai buvo pamaldos Kauno studentų bažnyčioje ir vėliavos nuleidimo ceremonija prie Nežinomojo kareivio kapo.

Galiausiai 1937 m. įkurta Kariuomenės pirmūnų sąjunga, pirmoji veteranų organizacija Lietuvoje, vienijusi vien buvusius Didžiojo karo karius ir išsikėlusi tikslą surinkti medžiagą ir užfiksuoti lietuvių patirtis Didžiąjame kare knygoje bei pastatyti didelį paminklą visiems lietuviams, žuvusiems per Pirmąjį pasaulinį karą.

Ką rodo visi šie faktai? Ar, atsižvelgus į juos, vis dar palaikytina pozicija, kad Didžiojo karo atminties tarpukariu Lietuvoje nebuvo, kaip iki šiol teigia istorikai?² Šiuo straips-

¹ Plg. INGLIS, Ken S. Grabmäler für Unbekannte Soldaten. In *Die Neue Wache Unter der Linden. Ein deutsches Denkmal im Wandel der Geschichte*. Hrsg. von Christoph STÖLZL. Berlin, 1993, S. 151–171; WITTMAN, Laura. *The Tomb of the Unknown Soldier, Modern Mourning, and the Reinvention of the Mystical Body*. Toronto, Buffalo, London, 2011.

² Plg. BALKELIS, Tomas. Memories of the Great War and the Polish-Lithuanian Conflict in Lithuania. In *The Empire and Nationalism at War (Russia's Great War and Revolution, 1914–22)*. Ed. by Eric LOHR, Vera TOLZ, Alexander SEMYONOV, Mark von HAGEN. Bloomington, IN, 2014, pp. 241–256; ANTANAVIČIŪTĖ, Rasa. The Memory and Representation of World War I in Lithuania. In *The Art of Identity and Memory. Toward a Cultural History of the Two World Wars in Lithuania*. Ed. by Giedrė JANKEVIČIŪTĖ, Rasutė ŽUKIENĖ. Boston, 2016, pp. 175–202.